

Цілі розвитку в системі стратегічного планування на наднаціональному і національному рівнях

У статті розглянуто основні тенденції визначення цілей розвитку у процесі стратегічного планування, проаналізовано стан досягнення цілей і основні проблеми на шляху досягнення встановлених світовою спільнотою цілей розвитку.

В статье рассмотрены основные тенденции определения целей в процессе стратегического планирования, проанализировано состояние достижения целей и основные проблемы на пути достижения установленных мировым сообществом целей развития.

In the article the main tendencies of priority-setting as part of strategic planning are considered, situation analysis of goals achievement and the major problems on the way of achievement of the development goals set by the world community are analyzed.

Постановка проблеми. Процеси визначення загальносвітових цілей розвитку відбувалися протягом останніх десяти років ХХ століття. Наукові дослідження, найбільш відомі з яких праці Джеффри Сакса, почали привертати увагу до прогнозування тенденцій глобального розвитку на довгострокову перспективу. Методологічні підходи до цілепокладання як складової процесу стратегічного планування є різними, проте на початку ХХІ століття людство визначило основні пріоритети глобального розвитку, які стали відомі як Цілі Розвитку Тисячоліття. Поступово удосконалюються підходи до стратегічного планування національного розвитку, серед пріоритетів розвитку першочерговими визначаються інвестиції в людський капітал. На сьогодні майже всі країни-члени ООН адаптували ЦРТ і врахували цілі у національних стратегіях розвитку. Необхідність впровадження визначених світовою спільнотою цілей у практику державного управління обумовлює актуальність проблеми наближення процесу цілепокладання як складової вітчизняної системи стратегічного планування до загальносвітових на світовому рівні стандартів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Концептуальні питання суспільного розвитку на глобальному рівні досліджені у працях лауреатів Нобелівської премії Амарті Сена та Джозефа Стігліца, Джеффри Сакса. Питання економічного і соціального розвитку, розвитку гуманітарної сфери розглянуто в працях Е. Лібанової, О. Грішнової, І. Бондар, питання методології стратегічного планування розглянуто в працях таких українських науковців, як В. Геєць, І. Крючкова, Л. Мусіна, З. Шершньова, Я. Жаліло, І. Манцуров. Увагу в зазначених працях було приділено питанням планування та моніторингу суспільного прогресу,

стратегічного планування розвитку у відповідності із світовою теорією та практикою.

Мета статті. Висвітлення досвіду встановлення цілей розвитку у процесі стратегічного планування, аналіз стану досягнення цілей та проблем, що постають на шляху досягнення цілей розвитку, встановлених світовою спільнотою.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні найбільш повним і глобальним стратегічним документом найвищого рівня є Пакт «Цілі Розвитку Тисячоліття» (ЦРТ), затверджений Декларацією Тисячоліття ООН (8 вересня 2000 року) на сесії Генеральної Асамблеї ООН, яким 189 країн-членів ООН взяли на себе зобов'язання досягти визначених цілей. Пакт Тисячоліття надає узгоджене бачення цілей і завдань розвитку на довгострокову перспективу на наднаціональному рівні [7]. Протягом десяти останніх років минулого століття на численних міжнародних конференціях було виокремлено головні цілі розвитку, що об'єднали світову спільноту. Сформована на глобальному рівні система Цілей Розвитку Тисячоліття містить вісім цілей, 21 завдання розвитку та 60 індикаторів для кількісної оцінки прогресу. ЦРТ є орієнтирами розвитку на довгострокову перспективу, узагальнені і кількісно вимірювані. На сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2005 році було рекомендовано всім країнам-членам ООН розробляти національні стратегії розвитку держав-членів ООН з урахуванням ЦРТ та специфіки національного розвитку, акцентуючись на проблемах подолання бідності. Для того щоб відслідковувати прогрес у виконанні зобов'язань, затверджених Декларацією Тисячоліття ООН, міжнародні і національні експерти у сфері статистики обрали відповідні показники для його оцінки протягом періоду з 1990 по 2015 рік. У 2007 році структура моніторингу ЦРТ була переглянута, до неї було внесено нові завдання, погоджені сторонами на Всесвітньому саміті 2005 року і рекомендовані у 2006 році Генеральним секретарем ООН. У тісній співпраці з агентствами і організаціями, які входять до системи ООН, Статистичний відділ ООН координує підготовку аналітичних даних для оцінки успіхів на шляху досягнення ЦРТ і підтримує базу даних, що містить ряди даних за обраними показниками. Інформація надається міжнародній статистичній системі національними статистичними службами і уточнюється для забезпечення її порівнянності. У тих випадках, коли національна статистична служба не надає вчасно оновлені статистичні дані або вона взагалі не розраховує дані, необхідні для отримання показників, уповноважені агентства розробляють оцінки, що базуються на доступних даних з урахуванням відносної варіатив-

ності або на інших методологічних основах. З початку проведення регулярного моніторингу прогресу на шляху досягнення ЦРТ світове статистичне співтовариство було стурбовано недостатністю адекватних даних для розрахунку показників у багатьох країнах, що розвиваються. В той же час необхідність проведення такого моніторингу привернула увагу до згаданої проблеми і сприяла розвитку статистичного потенціалу в цій сфері. Оновлений офіційний перелік показників досягнення ЦРТ на глобальному рівні є дійсним з 15 січня 2008 року [1]. Доповідь ООН про стан досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття публікується щорічно і містить аналіз актуальних статистичних даних для всіх регіонів світу і дозволяє зрозуміти, наскільки успішно людство просувається на шляху досягнення ЦРТ. Доповідь також дозволяє оцінити як досягнення у світовому масштабі, так і побачити картину в конкретному регіоні.

У 2000 році Декларація Тисячоліття ООН передбачала досягнення визначених Цілей до 2015 року. Як буде виглядати світ у 2015 році за умови досягнення Цілей? Відповідь на це питання у кількісному вимірі визначала наступне. По-перше, більш ніж 500 мільйонів людей подолають злидні, більш ніж 300 мільйонів людей не будуть потерпати від голоду. По-друге, 30 мільйонів дітей будуть врятовані. Також буде врятоване життя більше 2 мільйонів матерів. По-третє, доступ до чистої питної води отримають 350 мільйонів людей, а ще 650 мільйонів людей отримають доступ до санітарно-технічних засобів. Крім того, на сотні мільйонів збільшиться кількість дівчат, які отримають доступ до освіти, доступ до економічних і політичних можливостей. За цими цифрами стоять життя і сподівання людей у всьому світі, які можуть зробити свій внесок у забезпечення економічного зростання та відновлення [6].

Дві третини визначеного терміну позаду. У вересні 2010 році Саміт ЦРТ ООН (пленарне засідання високого рівня 65-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань Цілей Розвитку Тисячоліття, Нью-Йорк, 20-22 вересня 2010 року) об'єднав разом світових лідерів з метою оцінки досягнутого прогресу за десять років, визначення проблем та перешкод на шляху розвитку і підтвердження готовності здійснити конкретні заходи для досягнення ЦРТ. Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун зазначив, що «...наше завдання сьогодні полягає в узгодженні програми дій для досягнення ЦРТ». Підсумковий документ саміту містить план заходів, спрямованих на досягнення ЦРТ. «Досягнення ЦРТ є справою кожного, – відзначив генеральний секретар ООН Пан Гі Мун на саміті ЦРТ ООН. – Зазнати невдачі означає примножити небезпеки, що загрожують нашому світу, від нестабільності до епідемій і руйнування екологічних систем».

На шляху досягнення ЦРТ перед світовою спільнотою постають виклики визнання ключової ролі належного управління та верховенства права для стійкого економічного розвитку та подолання бідності на сучасному етапі розвитку для всіх країн, у тому числі для України. Посилення ролі національних

парламентів для досягнення ЦРТ є актуальним завданням як для країн східноєвропейського регіону і СНД, так і для України. Система ЦРТ може слугувати об'єднувальною платформою для консолідації дій законодавчої та виконавчої гілок влади в Україні, спрямованих на підвищення якості життя населення України. Вплив фінансової та економічної кризи на процеси досягнення ЦРТ до 2015 року країнами, що розвиваються, впровадження політики і підходів, орієнтованих на прискорення прогресу на шляху досягнення ЦРТ, визначає необхідність вироблення єдиного підходу до пошуку адекватних політичних відповідей на виклики часу країнами, що найбільш потерпіли від кризи (у 2009 році падіння ВВП порівняно з попереднім роком складало – у Латвії – 18,0%, в Україні – 15,1%, Литві – 14,8%, Естонії – 14,1%, у Румунії – 7,1%, Угорщині – 6,3%). Для України, як і для низки країн, в яких наслідки кризи знівеливали здобутки відновлювального зростання, першочерговим завданням є вихід країни на траєкторію сталого зростання з метою забезпечення виконання завдань ЦРТ у встановлений термін. Напрями концентрації зусиль світової спільноти з досягнення ЦРТ можуть бути трансформовані у практичну площину під час стратегічного планування розвитку кожної країни на наступні п'ять років. Серед типових для країн регіону проблем слід відмітити: по-перше, бідність (за даними Світового банку, 36% населення країн Європи і Центральної Азії, або близько 160 мільйонів людей, перебувають за межею бідності, тобто їх добове споживання у 2009 році складало менш ніж \$5 за ПКС) та нерівність (ескалація нерівності протягом останніх десятиліть характерна для більшості країн регіону). Існують спільні для країн проблеми щодо доступу до освіти, в першу чергу до якісної освіти. В сфері охорони здоров'я типовими проблемами є демографічні та епідеміологічні зміни, обмеженість фінансового забезпечення розвитку соціальної та гуманітарної сфери, недосконала інфраструктура системи охорони здоров'я та нагальна необхідність її реформування. Як відомо, Східна Європа та Центральна Азія є регіоном, де показник поширеності ВІЛ зростає, особливо серед молоді. Також можна перелічити низку викликів сьогодення, серед яких найбільш значущими є низький рівень управління, зростання неформального сектору економіки, міграція, неефективне використання енергії [5].

Важливим завданням є посилення національної відповідальності і лідерства у процесах розвитку як ключової детермінанти прогресу на шляху досягнення ЦРТ, тобто необхідним є розуміння того, що у першу чергу сама країна має нести відповідальність за власний розвиток.

Процес впровадження системи ЦРТ в Україні розпочався у 2000 році підписанням Президентом України Декларації Тисячоліття ООН, а у 2003 році ЦРТ були адаптовані на національному рівні вперше на пострадянському просторі [2]. Одночасно запроваджено щорічний моніторинг виконання завдань ЦРТ. Наступним кроком стала локалізація ЦРТ, тобто розроблення ЦРТ на регіональному та місцевому рівнях для

подальшого врахування цілей у процесі розроблення довгострокових регіональних (обласних) стратегій розвитку.

Матриця завдань та індикаторів ЦРТ базується на концепції сталого розвитку, відповідає сучасним нормам існуючої в країнах-членах ООН системи глобального моніторингу досягнення визначених ЦРТ та охоплює довгостроковий горизонт досліджень та моніторингу рівня життя населення та якості наданих соціальних послуг.

Досягнення визначених для України Цілей Розвитку Тисячоліття має спиратися на комплекс заходів, пов'язаних із інкорпорацією цих цілей, завдань та індикаторів в процес розроблення і реалізації державної соціально-економічної політики, впровадженням їх в процес аналізу і прогнозування результатів соціально-економічного розвитку країни, а також впровадженням комплексного моніторингу виконання ЦРТ в систему стратегічного планування. Питання подолання бідності та досягнення Україною ЦРТ мають бути відображені у стратегіях розвитку та щорічних програмах економічного і соціального розвитку [4].

Визнання ЦРТ для України як складової частини національної стратегії соціального розвитку та практичне врахування критеріїв ЦРТ у державних програмних документах є необхідним для розгортання узгоджених дій, подальших робіт з конкретизації завдань, які повинні мати соціальну спрямованість, для центральних і місцевих органів виконавчої влади. Головною стратегічною метою розвитку постає людський розвиток. Чіткий набір завдань може стати поштовхом для ревізії/оптимізації програм у соціальній і гуманітарній сфері та формування оптимального набору про-

грам соціально-економічного розвитку. ЦРТ можуть стати критерієм для ухвалення на найвищому рівні рішень щодо вибору програм. Крім того, можна розглядати ЦРТ як механізм «стандартизації індикаторів розвитку». ЦРТ мають стати (і в розвинених європейських країнах вже стали) завданнями найвищого рівня, які консолідують самі різні політичні сили. ЦРТ є також могутнім моніторинговим інструментом як на національному рівні, так і на рівні визначення результатів людського розвитку у регіонах країни.

Підхід, заснований на ЦРТ, дозволяє впровадити цілісний підхід до захисту прав людини в економічній, соціальній та культурній сферах, а також громадянських і політичних прав. Тобто принципи дотримання прав людини поступово інкорпуються у процес програмування на всіх його стадіях, включаючи попередню оцінку та аналіз, планування та розробку програм (включаючи постановку завдань), їх впровадження, контроль та оцінку виконаної роботи.

Цілі Розвитку Тисячоліття, адаптовані для України, – це орієнтири розвитку країни на середньострокову перспективу, узагальнені і кількісно вимірювані. Оновлена матриця завдань та індикаторів ЦРТ складається із семи цілей, 15 завдань та 33 індикаторів для моніторингу прогресу, а саме: Ціль 1. Подолання бідності; Ціль 2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя; Ціль 3. Забезпечення гендерної рівності; Ціль 4. Зменшення дитячої смертності; Ціль 5. Поліпшення здоров'я матерів; Ціль 6. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів; Ціль 7. Сталий розвиток довкілля [3].

Таблиця 1. Розвиток системи Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні

2000 рік, вересень	Глобальний рівень Встановлення глобальних Цілей Розвитку. На Саміті Тисячоліття ООН затверджено Декларацію Тисячоліття і підписано Пакт Тисячоліття (189 державами, в тому числі 147 президентами держав) як програмний документ найвищого рівня
2003 рік, липень	Національний рівень Адаптація ЦРТ для України. Програмний документ «ЦРТ: Україна» розроблений та оприлюднений вперше на пострадянському просторі
2005 рік	Національний рівень Моніторинг стану досягнення ЦРТ в Україні
2005 рік, вересень	Глобальний рівень Моніторинговий звіт «ЦРТ: Україна. 2000+5» представлено делегацією України на ювілейній 60-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН
2007 рік	Регіональний рівень Адаптація (локалізація) ЦРТ для областей. ЦРТ локалізовано для трьох пілотних областей
2008 рік	Національний рівень Оцінка стану виконання завдань ЦРТ для України. Моніторинговий звіт «ЦРТ: Україна. 2000+7»
2010 рік	Національний рівень Уточнення завдань ЦРТ для України (ревізія ЦРТ). Розбудова системи моніторингу суспільного прогресу на базі розширеної та скоригованої матриці цільових індикаторів ЦРТ
2000 рік, вересень	Глобальний рівень Моніторинговий звіт «ЦРТ: Україна. 2000+5» представлено Президентом України на Саміті ЦРТ (пленарному засіданні високого рівня 65-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань Цілей Розвитку Тисячоліття)
2011 рік	Національний рівень Інкорпорація ЦРТ у стратегічне планування національного розвитку (завдання, викладені у Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради «Модернізація України – наш стратегічний вибір»)

Джерело: побудовано автором на основі [2-4].

Подолання бідності є основним завданням у системі стратегічного планування суспільного розвитку. Бідність є однією з найбільш гострих проблем суспільства, від якої потерпає значна частина населення України, насамперед родини з дітьми, діти-сироти, безробітні, інваліди, пенсіонери. Бідність суттєво обмежує можливості людського розвитку, породжує соціальні конфлікти, являє загрозу єдності суспільства. Тому зниження рівня бідності як по доходах населення, так і бідності, обумовленої обмеженістю доступу до якісних послуг освіти та охорони здоров'я, є основним пріоритетом у програмних документах уряду. Протягом останніх років України вдалося досягти певних позитивних зрушень і зменшити загальний рівень бідності, проте у країні залишається високий рівень бідності серед родин з дітьми, мешканців сільської місцевості, і домогосподарств, до складу яких входять пенсіонери. Рівень бідності серед домогосподарств із дітьми майже у два рази перевищує індикатор по домогосподарствах без дітей (33% проти 20%). Рівень сільської бідності майже вдвічі перевищує індикатор у міській місцевості (38% проти 21%). Новою для України є проблема підвищення ризику бідності для домогосподарств, що складаються із представників старших вікових груп, тобто проблема бідності «старих пенсіонерів». Суттєвим ризиком є висока концентрація населення біля межі бідності. Особливою проблемою для України залишаються загально низькі стандарти оплати праці, що призводить до бідності працюючого населення. Сьогодні 79% бідних складають домогосподарства, в яких проживає хоча б одна працююча особа. В 2009 році падіння ВВП в Україні становило 15,1%. Природно, що економічна криза істотно вплинула на доходи працюючих. Вплив економічної кризи відчуло на собі найбільше населення, через кризу була втрачена позитивна динаміка зменшення масштабів абсолютної бідності. Основні напрями на шляху подолання бідності є наступними: активізація соціальної політики, спрямованої на підвищення стандартів життя, посилення ролі суспільних інститутів; модернізація системи соціальної допомоги; кардинальне реформування системи первинного перерозподілу доходів; вирівнювання стандартів споживання соціальних благ і послуг на регіональному (обласному) рівні, тобто введення систему стандартів надання соціальних послуг населенню на основі формули розподілу міжбюджетних трансфертів вирівнювання. У середньостроковій перспективі державна політика подолання бідності має бути спрямована не тільки на підтримку бідних верств населення, але і на стимулювання їх трансформації у повноцінний середній клас.

Україна зберігає достатньо високі показники у освітній сфері (охоплення обов'язковою середньою освітою, рівень державних видатків на освіту тощо). Разом з цим, внаслідок дії багатьох об'єктивних чинників, реформування галузі освіти є вкрай актуальним завданням. Основні проблеми на шляху адаптації системи освіти до вимог часу є наступними: по-перше, це зниження доступності та невідповідність яко-

сті освіти сучасним вимогам; по-друге, невідповідність ринку освітніх послуг потребам ринку праці; диспропорції у процесах підготовки спеціалістів та попиту на них з боку роботодавців; по-третє, неефективні механізми державного фінансування системи освіти при постійному збільшенні бюджетних видатків на освіту. На сьогодні в Україні розгалужена мережа різних навчальних закладів включає понад 15 тис. дошкільних, близько 20 тис. загальноосвітніх, 990 професійно-технічних, 861 вищий навчальний заклад. Однак, порівняно з країнами ЄС Україна відстає в охопленні дітей дошкільною освітою, є суттєві проблеми у загальній середній освіті, з якими стикається майже кожна родина. Тривалий час поза належною увагою залишається професійно-технічна освіта, завданням якої є підготовка висококваліфікованих робітничих кадрів. Існують проблеми у системі вищої освіти, тому необхідно розробити та законодавчо закріпити нові правила роботи вищої школи, у тому числі і для посилення її наукової та інноваційної складових діяльності, для чого доцільно прискорити роботу з підготовки нової редакції Закону України «Про вищу освіту».

Гендерний баланс – це індикатор демократичності і дотримання основних громадянських свобод, що віддзеркалює процес наближення соціальних, економічних та політичних стандартів України до загальноприйнятих міжнародних норм. Основні характеристики гендерної нерівності, які на сьогодні є типовими для українських реалій, включають наступне. По-перше, в Україні спостерігається ситуація, коли високий рівень зайнятості та освітньо-професійної підготовки жінок супроводжуються їх незначним представництвом у сфері прийняття рішень – в політичному житті, на вищих щаблях державного управління. По-друге, це високий рівень професійної гендерної сегрегації, і, по-третє, значний гендерний розрив у рівні доходів населення. Заробітна плата залишається основним джерелом доходів населення, тому гендерний розрив в цій сфері призводить до підвищеного ризику фемінізації бідності, оскільки у складі вразливих категорій населення України переважають жінки (неповні сім'ї з дітьми, самотні особи похилого віку).

Проблеми нерівних можливостей жінок і чоловіків в Україні стосуються не тільки суспільно-політичних відносин, ринку праці та рівня доходів. Численні гендерні невідповідності існують в соціально-демографічній сфері, в першу чергу це стосується стану здоров'я та тривалості життя населення, сфери сімейних правовідносин та проблем насильства в сім'ї, формування трудових міграцій, в тому числі нелегальних, а також торгівлі людьми. Вагомим проявом нерівності залишається значний гендерний розрив у середній тривалості життя населення, що сягає 12 років (середня очікувана тривалість життя становить 74 роки у жінок проти 62 років у чоловіків). Основна складова частина цього розриву формується за рахунок надвисокої смертності чоловіків працездатного віку.

Окреслені проблеми зосереджують завдання гендерного розвитку в Україні на забезпеченні рівних можливостей у

суспільно-політичному житті та державному управлінні, скороченні розриву в рівні доходів жінок і чоловіків.

Здоров'я матерів та дітей – одна з найвищих цінностей суспільства, що становлять основу економічного та духовного розвитку держави, поліпшення демографічної ситуації. Стан досягнення цих Цілей в Україні є цілком задовільним, про що свідчить динаміка показників, які застосовуються і на глобальному рівні. Так, наприклад, в країні майже всі пологи (99%) проходять у лікувальному закладі з кваліфікованим персоналом. Практично всім матерям надається допологовий догляд кваліфікованими медичними працівниками з незначною різницею ситуації у містах та сільській місцевості. Протягом 2000–2009 років відмічалось зниження рівня смертності немовлят. Як відомо, показники дитячої та материнської смертності мають соціально-політичне значення і не тільки характеризують якість та рівень медичної допомоги дітям і матерям, а й віддзеркалюють стан системи охорони здоров'я суспільства в цілому. Що забезпечило позитивні зрушення на шляху збереження здоров'я матерів і зменшення дитячої смертності? По-перше, впровадження сучасних перинатальних технологій та клінічних протоколів надання медичної допомоги матерям і дітям; по-друге, дія Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року» та галузевої програми «Підтримка грудного вигодовування у Україні на 2006–2010 роки» і, по-третє, відданість справі лікарів.

Подальші кроки мають бути спрямовані на підвищення якості медичної допомоги дітям і матерям, розповсюдження сучасних перинатальних та репродуктивних технологій, впровадження в практику науково обґрунтованих стандартів та протоколів лікування з метою попередження втрат дитячих життів. Потребує удосконалення система обов'язкових медичних оглядів дітей.

Масштаби поширеності ВІЛ та туберкульозу в Україні є одними з найвищих в європейському регіоні. Стан поширеності ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні класифікується як концентрована епідемія. Станом на 1 січня 2010 року в країні було офіційно зареєстровано понад 161 тис. випадків ВІЛ-інфекції серед громадян України. У 2009 році було зареєстровано найбільшу кількість нових випадків ВІЛ-інфекції за весь період спостереження – 19 840. Оціночний індикатор поширеності ВІЛ-інфекції серед дорослого населення у 2010 році становить 1,33%, або 360 тис. дорослих віком 15–49 років. Щодо захворюваності на туберкульоз, то на сьогодні ситуація в країні залишається складною: щорічно реєструється понад 30 тис. нових випадків. Які основні чинники цієї проблеми? Серед них можна перелічити як зниження рівня життя населення, так і послаблення колективного імунітету, недостатню профілактичну спрямованість системи охорони здоров'я тощо. Показник смертності є одним з основних вимірів, що характеризує епідемічну ситуацію з туберкульозу. В Україні протягом останніх років щорічно від туберкульозу помирає понад 10 тис. хворих. Такий

високий рівень смертності обумовлено економічним спадом останніх років, впливом епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу та недостатньою доступністю медичних послуг. Що треба зробити для зупинення поширення ВІЛ-інфекції серед населення? По-перше, необхідно терміново посилити інтенсивність заходів профілактики та рівень охоплення ними груп високого ризику інфікування ВІЛ. Також необхідно не тільки значно збільшити обсяги ресурсів, а й задіяти механізми ефективного використання наявних ресурсів для виконання Україною гарантій та зобов'язань задекларованих в Законі України «Про запобігання захворюванню на СНІД та соціальний захист населення» та «Загальнодержавній програмі забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009 – 2013 роки».

В Україні зберігається високий рівень техногенного навантаження на біологічні ресурси. Перелік природоохоронних проблем, що вимагають нагальної уваги, включає збереження і поліпшення земельних та водних ресурсів, атмосфери, біорозмаїття, підвищення ефективності використання енергії тощо. Для України пріоритетними завданнями є розв'язання проблем, що негативно впливають на здоров'я та умови життя населення, особливо найбільш вразливих його верств. Насамперед це проблеми доступності якісної питної води та забруднення повітря. В 2008 році дві третини (66%) підприємств централізованого водопостачання у містах надавали питну воду, що не відповідає вимогам існуючих державних стандартів. Серед перешкод, що заважають доступу населення до якісної питної води, слід зазначити такі: по-перше, незадовільний екологічний стан водних ресурсів, по-друге, невідповідність питної води санітарним нормам у багатьох населених пунктах, по-третє, недостатнє фінансування, зокрема будівництва та реконструкції систем централізованого водопостачання, і нарешті, це взагалі відсутність систем централізованого водопостачання у населених пунктах, переважно сільської місцевості. Щодо забруднення повітря, то слід зазначити, що викиди парникових газів зростають (після зниження у 90-х роках) і на сьогодні Україна є однією з найменш енергоефективних країн світу. Основними забруднювачами повітря країни є підприємства переробної (хімічна, коксохімічна, металургійна промисловість) та добувної промисловості (відповідно 33% та 21% шкідливих викидів у 2008 році) та підприємства-виробники електроенергії, газу та води (37%). В Україні рівень викидів парникових газів на одиницю ВВП є найвищим серед країн СНД. Забруднення атмосферного повітря залишається однією з найгостріших екологічних проблем.

Для досягнення цілей важливим є консолідація зусиль трьох складових суспільства – влади, бізнесу та громадянськості. Встановлення партнерських відносин між владою та бізнесом, активізація діалогу між державою та суспільством є запорукою прогресу, спрямованого на досягнення цілей розвитку.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 2. Динаміка досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття, встановлених для України (моніторингові дані за 2000–2009 роки, розрахункові дані до 2015 року)

Ціль 1. Подолання бідності (3 завдання, 5 індикаторів)								
Завдання 1.A: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм \$5 на добу за ПКС				1.1. Частка населення, чиє добове споживання є нижчим \$5 за ПКС, %				
Завдання 1.B: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих				1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, % 1.3. Частка бідних серед дітей, % 1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, %				
Завдання 1.C: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чиє споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму				1.5. Частка населення, чиє споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, %				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
1.1	11,9*	3,0*	2,0*	6,0	3,8	4,5	4,0	<0,5
1.2	26,4	27,2	27,3	28,1	27,0	26,4	26,0	25,0
1.3	33,4	34,0	35,0	36,6	35,1	35,0	33,0	29,0
1.4	21,6	22,0	21,6	27,2	21,1	21,0	19,0	15,0
1.5	71,2	65,0	51,0	31,0	19,9	22,0	15,0	7,0
* Частка населення, чиє добове споживання є нижчим \$4,3 за ПКС, %								
Ціль 2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя (2 завдання, 6 індикаторів)								
Завдання 2.A: Підвищити рівень охоплення освітою				2.1. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3–5 років, які проживають у міських поселеннях, % 2.2. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3–5 років, які проживають у сільській місцевості, % 2.3. Чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою, % 2.4. Чистий показник охоплення вищою освітою осіб віком від 17 до 22 років, % 2.5. Сукупний валовий показник кількості працівників, які пройшли перепідготовку та підвищили свою кваліфікацію, тис. осіб				
Завдання 2.B: Підвищити якість освіти				2.6. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету, %				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
2.1	–	79,5	85,8	87,2	88,0	89	91	95
2.2	–	27,5	33,2	41,7	47,6	50	52	60
2.3	–	–	99,1	99,4	99,7	99,7	99,8	99,9
2.4	–	–	32,7	44,1	46,3	48,0	52,0	56,0
2.5	–	–	188	193	292	294	297	320
2.6	–	–	–	–	42	43	55	90
Ціль 3. Забезпечення гендерної рівності (2 завдання, 4 індикатори)								
Завдання 3.A: Забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади				3.1. Гендерне співвідношення серед депутатів Верховної Ради України, чис. жін./чис. чол. 3.2. Гендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис. жін./чис. чол. (або навпаки) 3.3. Гендерне співвідношення серед вищих державних службовців (1–2 посадових категорій), чис. жін./чис. чол.				
Завдання 3.B: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків				3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
3.1	8/92	5/95	5/95	9/91	8/92	8/92	20/80	30/70
3.2	42/58	42/58	42/58	35/65	37/63	37/63	44/56	50/50
3.3	15/85	14/86	13/87	19/81	18/82	19/81	25/75	30/70
3.4	70,9	69,3	68,6	72,8	75,2	77,2	80	86
Ціль 4. Зменшення дитячої смертності (1 завдання, 2 індикатори)								
Завдання 4.A: Зменшити рівень смертності дітей віком до 5 років на чверть				4.1. Рівень смертності дітей віком до 5 років, кількість померлих дітей відповідного віку на 1000 народжених живими 4.2. Рівень смертності немовлят, кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 народжених живими				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
4.1	16,0	13,6	12,4	12,4	12,2	11,3	11,2	11,0
4.2	11,9	10,3	9,5	9,8	10,0	9,4	9,5	9,3

Ціль 5. Поліпшення здоров'я матерів (1 завдання, 2 індикатори)								
Завдання 5.А: Зменшити наполовину рівень материнської смертності				5.1. Рівень материнської смертності, кількість материнських смертей на 100 тис. народжених живими				
				5.2. Рівень абортів, кількість абортів на 1000 жінок фертильного віку				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
5.1	24,7	21,7	13,1*	15,2	15,5	25,8	14,5	13,0
5.2	32,1	25,8	23,2	18,7	17,95	17,9	17,5	15,1
* З 2005 року Україна перейшла до кодування смертності у відповідності до Міжнародної статистичної класифікації хвороб Десятого перегляду. Розраховані до і після такого переходу індикатори не є порівняними, тому індикатор 5.1. представлено двома динамічними рядами.								
Ціль 6. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів (2 завдання, 6 індикаторів)								
Завдання 6.А: Зменшити на 13% темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу				6.1. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції на 100 тис. населення.				
				6.2. Темпи поширення ВІЛ-інфекції/ СНІДу, %.				
				6.3. Кількість померлих від хвороби, зумовленої ВІЛ, на 100 тис. населення.				
				6.4. Рівень передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини, %				
Завдання 6.В.: Зменшити на 20% рівень захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 роком)				6.5. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом туберкульозу (у тому числі органів дихання) на 100 тис. населення.				
				6.6. Кількість померлих від туберкульозу на 100 тис. населення				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
6.1	12,9	18,2	25,7	34,5	41,2	43,2	45,2	49,1
6.2	–	+26,4	+22,4	+17,7	+8,1	+4,9	+4,7	+4,0
6.3	1,0	2,3	5,5	8,8	11,2	11,7	9,0	8,0
6.4	–	10,0	8,2	7,1	5,4	4,6	3,0	2,0
6.5	60,4	76,0	81,2	83,4	78,0	72,7	70,7	67,5
6.6	22,3	20,5	22,7	22,3	22,4	18,2	18,0	15,0
Ціль 7. Сталий розвиток довкілля (4 завдання, 8 індикаторів)								
Завдання 7.А: Збільшити до 2015 року частку населення, що має доступ до централізованого водопостачання, зокрема до 90% міського населення та до 30% сільського населення				7.1. Частка населення міських поселень, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості міського населення.				
				7.2. Частка сільського населення, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості сільського населення				
Завдання 7.В: Стабілізувати до 2020 року викиди парникових газів на рівні нижчому на 20% за рівень 1990 року				7.3. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн. т. на рік.				
				7.4. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від пересувних джерел забруднення, млн. т. на рік				
Завдання 7.С: Стабілізувати до 2015 року забруднення водних об'єктів. Стабілізувати на рівні 8500 млн. т/рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти, млн. куб. м/рік				7.5. Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м на рік				
Завдання 7.Д: Збільшити до 2015 року лісистість території України до 16,1% та площу природоохоронних територій. Розширити мережу природних заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків до 3,5% від загальної площі території України і до 9,0% – загальну площу територій та об'єктів природно-заповідного фонду				7.6. Лісистість територій, відношення земель вкритих лісовою рослинністю, % до загальної площі території України.				
				7.7. Частка площі заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, % до загальної площі території України.				
				7.8. Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, % до загальної площі території України				
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2011	2015
7.1	–	–	87	86	88	–	89	90
7.2	–	–	–	–	28	–	29	30
7.3	–	4,07	4,15	4,82	4,52	3,93	4,6	4,7
7.4	–	2,03	2,17	2,21	2,69	2,51	2,92	3,2
7.5	–	9613	8697	8484	8342	7381	8340	8500
7.6	–	15,6	–	–	15,6	–	15,8	16,1
7.7	–	1,7	1,7	1,8	1,9	2,0	2,9	3,5
7.8	–	4,5	4,57	4,73	5,04	5,4	7,0	9,0

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Висновки

Лише чітко вивірені, науково обґрунтовані стратегічні цілі та завдання на шляху формування соціально орієнтованої моде-

лі економіки, орієнтація на інноваційний та людський розвиток нададуть можливість вивести економіку на траєкторію стійкого зростання, органічно поєднати прогноз, програми соціаль-

но-економічного розвитку та державний бюджет, завдання і реальні ресурси економіки. Оскільки Україна перебуває у пошуку власної моделі розвитку і в країні триває процес розроблення та впровадження програми реформ, то, безумовно, розроблення, реалізація і моніторинг національної стратегії розвитку України є нагальною потребою, що відповідає очікуванням українського суспільства, і гарантією забезпечення макроекономічної стабільності. Крім того, прозорий і відкритий процес розроблення національної стратегії розвитку України (з урахуванням ЦРТ) спонукатиме різні групи суспільства до досягнення консенсусу у процесі визначенні цілей, шляхів і заходів, необхідних для досягнення запланованого результату. Також національна стратегія розвитку України має визначити оптимальну модель використання обмежених матеріальних, людських та фінансових ресурсів і запропонувати орієнтири, за якими влада та громадяни можуть вимірювати ефективність виконавської діяльності. Реалізація завдань стратегії як послідовної системної програми має передбачати цілеспрямоване вдосконалювання регулюючих механізмів, що виникли в ході трансформації України, з одночасним забезпеченням економічних, політичних і громадянських свобод. Досягнення визначених цілей значною мірою залежить від здатності держави забезпечити стале економічне зростання через використання високорозвинутого людського капіталу та застосування інформаційних, ресурсо-, енерго- і природозберігаючих технологій. Цілі розвитку слугують об'єднувальною платформою для досягнення соціальної згуртованості суспільств у всьому світі. Разом з тим, вони передбачають широкий спектр завдань для майбутнього розвитку на наднаціональному та національному рівнях. Завдання Цілей Розвитку Тисячоліття органічно входять як скла-

дова до довгострокових стратегій та програм багатьох країн, даючи змогу їм вибудовувати свою економічну, соціальну та екологічну політику навколо всесвітньо визнаних ключових цілей. Визначення подальших дій для виконання зобов'язань і досягнення ЦРТ до 2015 року з урахуванням наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, яка обумовила невизначеність перспектив глобальної і національних економік, прискорили пошук шляхів модернізації суспільних систем.

Література

1. Офіційний сайт ООН «A gateway to the UN System's work on MDGs» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/millenniumgoals/>
2. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна. – К.: Міністерство економіки України, 2003. – 31 с.
3. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010 / Національна доповідь / Міністерство економіки України. – К.: Вид-во «КІС». – 2010. – 107 с.
4. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради «Модернізація України – наш стратегічний вибір» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf
5. Доклад об осуществлении целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия за 2009 год. – Нью-Йорк: ООН, 2009. – 56 с.
6. Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals / UN Millennium Project, Jeffrey D.Sachs. New York, Earthscan Publications Ltd, 2005. – 92 p.
7. Human Development Report 2003: Millennium Development Goals: A Compact among Nations to End Human Poverty. – New York: UNDP, 2003. – 368 p.

Л.В. ШІРІНЯН,

к.е.н., докторант, доцент, Науково-дослідний фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України

Ризикова складова мікрострахування

Вживають не найсильніші і найрозумніші, а ті, хто оперативнo реагує на зміни.

Чарльз Роберт Дарвін (XIX ст.)

У статті досліджено мікрострахування для використання малозаможними верствами населення і малого бізнесу. Автором здійснено аналіз страхових ризиків з метою визначення меж застосування мікрострахування, виокремлено основні ризики малозаможного населення України, запропоновано механізми реалізації мікрострахування в Україні.

В статье исследовано микрострахование для использования малосостоятельными слоями населения и малого бизнеса. Автором осуществлен анализ страховых рисков с целью определения пределов применения ми-

крострахования, выделены основные риски малосостоятельного населения Украины, предложены механизмы реализации микрострахования в Украине.

Paper describes the research of the microinsurance for the use of the poor people and small business. Author has been analyzed insurance risks in order to determine the boundaries of the microinsurance, highlighted the main risks of a poor population of Ukraine and offered the mechanisms of rendering of microinsurance in Ukraine.

Постановка проблеми. У 2000 році ООН було названо більше 40 кількісних показників для оцінки прогресу і досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття [1]. Останні є орієнтиром для держав, слугують основою розвитку, допомагають зосередити увагу політиків на головних питаннях. Зокрема, для